

Az anyanyelvi órákon használatos jelek

A munkafüzetben található jelek:

A füzetben oldd meg a feladatot!

Gondolkodtató, észforgató feladat.

Könyvtári kutatómunkát, szótárhasználatot igénylő feladat.

Páros gyakorlat.

Csoportos gyakorlat.

A tankönyvi Játéktárban találsz a feladat leírását.

Tréfás feladat, anyanyelvi játék.

Helyesírási javítójelek:

— hibás szó vagy szókapcsolat

== súlyos helyesírási hiba

egybeírandó szó

különírandó szó

Fogalmazási javítójelek:

~ értelmetlen szó vagy szókapcsolat

..... hibás szóhasználat, pongyola fogalmazás, fölösleges szóismétlés

a bekezdés jele

①②③ a helyes szórend

hiányzik valami

Ismételjünk!

1. Élőkép

a) Játsszatok el néhány jellemző jelenetet nyári élményeitekből!

Pl. ismerkedés a strandon; csomagol a család; iskola előtti bevásárlás

b) Határozzátok meg, milyen kommunikációs tényezőknek van szerepük ezekben a jelenetekben!

Kommunikációs tényezők:

kommunikációs partnerek (adó és vevő), beszédhelyzet, valóság, üzenet, kapcsolat, csatorna, ismereteink, kód

2. Hogyan kommunikálnak az állatok?

Fogalmazzatok meg, mi a különbség az állatok és az emberek kommunikációja között! Gyűjtsetek anyagot az ismertetőhöz!

3. Szövegértés

a) Olvasd el figyelmesen a szöveget, majd emlékezetből válaszolj a kérdésekre!

Gardízi (11. századi író, perzsa történettudós) a következőket írta a magyarok házasságkötéséről: „Leánykérés alkalmával az náluk a szokás, hogy amikor a leányt megkérlik, vételárat visznek a leány gazdagságával arányban, több vagy kevesebb állatot. Amikor a vételár meghatározására összeülnek, a lány atyja a vőlegény atyját saját házába viszi, és mindent összegyűjt, amije csak van cobolyból, hermelinből, mókusból, nyestből és a róka hasán lévő prémből, a brokát ruhahuzatokkal és mindenféle bőrrel egyetemben tíz bőrruhára valót, és egy szőnyegbe göngyölítve a vőlegény atyjának lovára köti, és hazaküldi őt. Akkor az mindent elküld neki (a leány atyjának), amire csak szükség van az előre megálapított hozományhoz: állatot, pénzt, ingóságot, és akkor hazaviszik a lányt.”

A magyar múlt eseményeinek sok nyomát őrzik napjainkig a lakodalmi szokások, sőt maga a nyelv is. Ilyen a házasságra érett nagylánynak *eladó lány* neve, a *vő* (vevő) neve, a *meny* szó, mely a leányért adott prémekekre utal stb.

A falusi párvasztást általában gazdasági szempontok határozták meg, sok esetben a fiataloknak alig volt beleszólásuk abba, hogy ki lesz a jövődöbelijük. A leánykérés előtt szokás volt rokont, ismerőst küldeni a leányos házhoz, hogy megtudják, vajon szívesen látják-e a leánykérőket. A közbenjáró öregasszonyok néha ajándékot is kaptak ezért a tisztségért. Ha kedvező volt a tájékozódás eredménye, a legény násznagyával vagy rokonaival kereste fel a lányos házat. A sikeres leánykérés után a legény szülei is elmentek háztűznézőbe. Régebben a kézfogó előtt írták meg a móringlevelet, melyben a leendő férj pénzt vagy földet vagy más javakat biztosított leendő feleségének arra az esetre, ha a férj előbb meghalna.

A leánykérés után következett a kézfogó, melyet később a jegyváltás után eljegyzésnek is mondtak, ma falun is leginkább már így nevezik. A jegy, amelyet a menyasszony adott, többnyire kendő és ing volt, míg a vőlegény jegyruhát, jegypénzt ajándékozott a lánynak. Ez a jegy foglalónak számított, s ha valamelyik fél ok nélkül felbontotta a jegyességet, köteles volt a kapott jegyet visszaadni. Régen a kézfogón jelen volt a két násznagy is, ők voltak a kézfogó hivatalos tanúi. A násznagyság azonban ma már csak főleg megtiszteltetés. A jegyesség a polgári és az egyházi házasságkötéssel záródott, s ezután következett a falusi lakodalom, amely még ma is pompás külsőségek közt játszódik le.

- Mit jegyzett le a perzsa történettudós a magyarok házasságkötési szokásairól?
- Milyen események előzték meg a lányok férjhezmenetelét?
- Kik voltak jelen a leánykérésen?
- Mit jelent a móringlevél?

b) Készítsd el a szöveg vázlatát többféle módon!

4. Lakodalmas lexikon

Készítsetek az alábbi szavakhoz néhány mondatos magyarázatot! Úgy fogalmazzatok, hogy ez a lexikon tíz év alatti gyerekeknek készül! Munkátokat segítik a felsorolt könyvek.

kézfogó, jegyváltás, jegykendő, jegypénz, jegying, menyecskekontyolás, menyasszonytánc, vőfély, kisvőfély, vőfélyrigmus, lakodalmi kalács

A magyar népszokások megismeréséhez ajánlott könyvek:

Balassa Iván–Ortutay Gyula 1980. *Magyar néprajz*. Corvina Kiadó, Budapest

Dömötör Tekla 1972. *Magyar népszokások*. Corvina Kiadó, Budapest

Dömötör Tekla 1981. *A magyar nép hiedelemvilága*. Corvina Kiadó, Budapest

Gaál Anikó 1994. *Ünnepnapok – hagyományok adventtől adventig*. Közdok Rt., Budapest

Ebben a munkafüzetben a lakodalmi szokásokon kívül más népi hagyományokkal is megismerkedhatsz. A népszokásokat bemutató szövegek a felsorolt könyvek alapján készültek.

5. Érvpingpong 🎲

Osszátok az osztályt két pártra (konzervatívokra és haladókra)! Vitatkozzatok arról, hogy mely esküvői szokások a jobbak, a maiak vagy a régiek!

6. Köszöntő 📱 👤

Írjatok egy komoly és egy humoros esküvői köszöntőt! Használjátok az internet adta lehetőségeket is!

7. Betyár a padláson 📱 🤖 😊

- Olvassátok fel az alábbi népi játékot ismertető szöveget!
- Játsszátok el némajátékkal is! Figyeljétek meg, milyen nem nyelvi jeleket használtok játék közben!

Betyár a padláson

Zsombokon szokás volt a kezdő lányoknak fonós lányokká való avatása, keresztelése. Ez a *Betyár a padláson* című játék keretében történt. A játék abból állott, hogy egy „régí”, rendszerint a fonó legidősebb lánya volt az anya és a felavatandó lány a lánya.

Anya: Jaj, lányom, betyár van a padláson! (közben a többiek lépések zaját keltették).

Lány: Vajon mit csinál ott?

Anya: Nem tudhatom, lányom.

Lány: Biztosan megöl valakit.

Anya: Nézd meg!

Erre a lány vett egy kabátot, annak ujját jól kifeszítette, és egyik végét a padlás felé tartva alulról nézett felfelé. Ekkor hirtelen egy másik lány a kabátujj felső nyílásán beöntött egy csupor hideg vizet. Megtörtént a keresztelés. Lett nagy rikácsolás, jajgatás és kacagás.

c) Írjatok példát a szövegből az alábbi nyelvi jelekre!

kijelentő mondat: _____

kérdő mondat: _____

jelzős szó szerkezet: _____

tárgyas szó szerkezet: _____

tőszó: _____

szótő + rag: _____

szótő + képző: _____

szótő + képző + képző: _____

szótő + jel: _____

d) Soroljátok fel és a szöveg segítségével jellemezzétek az egyes nyelvi lépcsőket!

8. Alárendelő szó szerkezetek kerestetnek

a) Húzzátok alá az alanyt és az állítmányt az alábbi mondatokban! Mi bizonyítja, hogy általános alanyú az első mondat?

b) Keressétek meg az alárendelő szó szerkezeteket a mondatokban, és írjátok be őket a 12. oldal táblázatába!

Sok országban foglalkoznak a cigányok művészetével.

A zeneszerzők a romantika kora óta érdeklődnek a cigányzene iránt.

A cigány népzenet először Bartók és Kodály kutatta Magyarországon.

Cigányzenei elemeket tartalmaznak Liszt, Bartók és Kodály művei is.

Napjainkban is folytatódik a gyűjtőmunka.

Már nagyon sok népzenei dallamot jegyeztek le a kutatók.

Bővítmény	Alaptag	A szó szerkezet típusa

9. Mellérendelő szó szerkezetek

- Válogasd ki a felsorolt szó szerkezetek közül a mellérendelőket, és írd be őket a táblázatba! Egészítsd ki a táblázatot további példákkal és kötőszókkal!
- Írj egy olyan modern mesét az alábbi szó szerkezetek felhasználásával, amelyben megtalálható minden, a népmesére jellemző elem!

örvendeztek neki; édes lányom; egyetlen, ezért legkedvesebb; nemcsak a lányát, hanem az országát is; világ kerekségén; élet vagy halál; katonaságot parancsolt; összegyűjtötte tanácsosait; rongyos, ám jóképű; a jószívű királykisasszony; szép és okos; segítette, hiszen megkedvelte; elérte az ágat; áldását adta; felköszöntötte szépen; örökké nem leszek; boldogok lesznek

A mellérendelő szó szerkezetek típusai	Jellemző kötőszók	Példák

10. Mondatelemzés

a) Elemezzétek ágrajzzal a következő mondatokat!

A) Szabadidejében mindenki kedvvel dolgozik.

B) Elsősorban felelőtlenségeinkért vagyunk felelősek.

C) Kicsinyes gondjaink vannak a végtelen világűrben száguldva.

D) A mindent tudó ember kénytelen lemondani az új ismeretek mámorító élményéről.

E) Az elkényeztetett gyerek ritkán kényezteti el szüleit.

F) Más rovására még boldogtalannak sem szabad lenni.

b) Olvassátok fel hangosan az elemzett mondatokat! Jelöljétek bennük a hang-
súlyokat!

c) Válasszatok ki egy mondatot, és írjatok egy néhány mondatos blogbejegyzést,
amelyben szerepel a kiválasztott mondat!

11. A szószerkezet

Mutasd be az alárendelő és a mellérendelő szószerkezetet néhány jellemző példával!

12. Helyesírási alapelvek

a) Nevezzétek meg, milyen helyesírási alapelvekre találtok példát a 9. feladat szószerkezeteiben!

b) Milyen mássalhangzótörvények érvényesülnek a szóelemzés elve szerint írott szavakban?

13. Röviden vagy hosszan?

Egészítsd ki a szavakat a zárójelben megadott magánhangzók és mássalhangzók rövid vagy hosszú változatával! Magyarázd meg a helyesírásukat!

__jság (u)

k__váncsi (i)

met__ük (sz)

__ntat (u)

karamé__el (l)

cse__önyv (k)

kül__el! (d)

ar__al (c)

ananá__elet (sz)

14. Elválasztás

Válaszd el minden lehetséges helyen a következő szavakat!

templom, vízért, dodzsem, Vargha, vagyis, Ákosék

15. Szóegyenletek

- a) Írjátok le helyesen a szóegyenletek eredményeképpen kapott kifejezéseket!
b) Idézzétek fel a példák alapján a különírás és egybeírás fontosabb szabályait!

már + már = _____

szóról + szóra = _____

hepe + hupás = _____

egyet + ért = _____

fém + csat = _____

síugró + sánc = _____

réges + régi = _____

sűrög + forog = _____

rossz + májús = _____

küszöbön + álló = _____

három + oldalú = _____

időjárás + jelentés = _____

16. A mozaikszók

Fogalmazzatok meg helyesírási szabályokat a betűszók és a szóösszevonások helyesírásáról!

17. Gyors cipő

Írjátok fel az alábbi szövegtípusokat egy-egy lapra! Minden csoport írja a megfelelő szövegtípushoz a legfontosabb tanácsát a szövegtípus alkotásával kapcsolatban. Amelyik csoport indította a lapot, az a tanácsok alapján foglalja össze a szövegtípus legjellemzőbb tudnivalóit!

- a kiselőadás
- a hozzászólás és a felszólalás
- a köszönetnyilvánítás
- az internetes szövegek (blog, e-mail, honlap stb.)

A tanulás tanulása

1. A szövegszerkesztés állomásai

Állítsd sorba a szövegszerkesztés állomásait! Vigyázz, mert három állomás nem szerepel a listában, ezeket neked kell megnevezned!

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____
6. _____
7. _____
8. _____
9. _____
10. _____
11. _____

a téma meghatározása, kiválasztása

szövegváltozat(ok)
készítése

az összegyűjtött anyag válogatása,
csoportosítása

a szöveg bemutatása

gyors írás

a téma körülhatárolása

a szövegváltozat(ok) alakítása, formálása, javítása

a szöveg megtervezése, előzetes vázlat írása

2. Címadás

- Válasszatok ki a képek közül egyet, és írjatok minél több címet egy olyan elbeszéléshez, amelynek a kiválasztott kép lehet az illusztrációja!
- Keressetek egy olyan párost, akik ugyanazt a képet választották, mint ti! Hasonlítsátok össze a címeiteket! A másik párostól új címeket is átvehettek.
- Válasszatok ki egy címet!

3. Ötletkvartett

Járkálj körbe, és igyekezz minél több társadtól ötleteket gyűjteni a kiválasztott címhez egy elbeszélés megírásához! Készíts jegyzeteket is! A jó ötleteket oszd meg a pároddal!

4. Gyors írás

- Írj az ötletek alapján „gyors írás” technikával a választott címről!

- b) Olvassátok fel egymásnak a szöveget, majd adjatok ötleteket, tanácsokat párotnak!

5. Vázlatból szöveg

Készíts az elbeszéléshez egy kulcsszavakból, majd egy tételmondatból álló vázlatot!

6. Párosan

Mutassátok meg egymásnak a vázlatokat! Adjatok egymásnak tanácsot! Ha szükséges, javítsátok a vázlatokat!

7. Elbeszélés írása

- a) Készítsd el az elbeszélésed első változatát otthon!
b) Mutasd meg az írásodat a párodnak! Javítsátok, ha szükséges.

8. Bemutató

Készülj fel az elbeszélésed kifejező, élményszerű felolvasására!

Milyen lehet a kommunikáció?

1. Élőkép

- a) Olvassátok el az alábbi rövid szöveget, és állapítsátok meg, milyen kommunikációs tényezőknek van szerepük benne!
- b) Rendezzétek meg a jelenetet! Tervezzétek meg pontosan a helyszínt, a szereplők mozgását, gesztusait, arcjátékát stb.! Játsszátok el a párbeszédet!

A tizenegy éves Gyurka kedvenc könyve a Pál utcai fiúk. Harmincszor olvasta már. Kívülről tudja a Gittegylet tagjainak vallomását, Áts Feri minden bűnét, és megmondja, hányadik oldalon jelenik meg Geréb papája.

Barátnőm hazamegy. Látja, hogy Gyurka fiú előtt megint a kedvenc könyv.

- Mi van, Gyuri? Megint Pál utcai?
- Igen – mondja a gyerek. – A tanár úr feladta. Kötelező olvasmány. Majd kisvártatva sóhajtozva hozzáteszi:
- De most valahogy nem olyan jó...

(Fehér Klára)

- c) Alakítsátok át a párbeszédet Gyurka monológjává, majd egyikőtök adja elő!

2. Mozaik

Dolgozzátok fel csoportmunkában a falusi lakodalom eseményeit leíró szövegeket! Keressetek példákat belőlük egyirányú és kétirányú kommunikációs formákra! Jegyezzétek fel a beszédhelyzeteket és a szereplőket!

A)

Az esketés előtt történt a kikérés. Minthogy itt történt a menyasszony valóságos átadása, ezt rendkívül sok szertartás tette bonyolulttá. Néha a kikérőket csak akkor engedték be a menyasszonyos házba, ha válaszolni tudtak a feltett találós kérdésekre. Sárretudvarin így beszélt a násznagy:

– Ennek az öcsémuramnak menyasszonyjelöltje van itt, azért jöttünk volna.

– Hát milyen úton jöttek a szomszéd úrék?

– Milyen úton? A földúton.

– Mondtam én, hogy itten nincs leány, nem ide vezet az!

Ha kikerült valaki, aki tudta, hogy a szerelem útján, akkor már nyitották is ki a kaput.

B)

Országosan gyakorolt tréfa volt a menyasszony tréfás elcserélése. Letakart öregasszonyt hoztak be vagy kecskét, vagy az egyik koszorúslányt, de a kikérők ezt természetesen nem fogadták el. Csak a meghatározott jelenetek eljátszása után vezették elő az igazi menyasszonyt. Az esketést befogadó szertartások követték, melyeket a fiatalasszony akkor végzett, amikor új otthonába lépett. Például háromszor megdörgölte kezével a kemencét.

Ha a leányt más faluba vitték esketni, a falubeli legények általában akadályokat állítottak a kocsí útjába: tüzet raktak az út közepén, vagy vastag szalmaköteget kötöttek az úton keresztbe. A vőfély kötelessége volt az akadályokat elhárítani, és arról gondoskodni, hogy a menyasszony szerencsésen megérkezzen új otthonába. A vőfély vendég hívó, szórakoztató, felszolgáló is volt egyben, a lakodalom lelke.

C)

A lakodalmi étkezések száma attól függött, hány napig tartott a lakodalom. Még néhány évtizede sem volt ritka a három-, sőt a több napos lakodalom sem. A lakodalmi étkek főzése is meghatározott rendben történt. Az Alföldön külön ünnepség volt a levesbe való csigatészta elkészítése, a „csigatapogás”, melyet néha szintén táncmulatság keretében tettek.

A magyar lakodalom feltűnő jellegzetességei az egyes fogások feltalálásakor elmondott rigmusok is. A leves, a töltött káposzta, a sült, a kása, a bor egyaránt megkapja a maga versét. A pörkölthöz például ez a mondóka jár:

*Most, tisztelt násznagy uraimék, én paprikát hoztam,
Melyért a konyhán sokat váraкоztam,
Egy kis darab húsért külön hadakoztam,
Ezen eledelért nagy próbát is tettem,
Egy szilaj bikával hét nap verekedtem,
Kicsibe múlt, hogy fogam ott nem felejtettem.*

*De sebjaj, csakhogy legyőzhettem,
Ezt a jó ételt abból készítettem.
Nincs a paprikásnak a világon párja,
De reá a víz minálunk nem járja.*

D)

Országosan ismert játék a kásaszedés is. A szakácsnék bekötött kézzel jajgatva jelennek meg a vacsorán, s panaszkodnak, hogy megforrázta a kása a kezüket. Kinyújtott markukra pénzt tesznek a vendégek, ez a „fazék ára” meg a „kása ára”. A lakodalom alkalmából szokás volt az is, hogy azok a fiatalok, akik nem tartoztak a rokonsághoz, a mulatozás egy bizonyos szakaszában megjelenhettek, enni, inni kaptak, táncolhattak. A Dunántúlon a vőlegény legénybarátai jöttek el a megbeszélt időben a násznépet mulattatni. Győr-Sopron megyében háromtáncosoknak nevezték őket. Az Alföldön a vendégek gyakran álarcot öltve mentek el a lakodalomba.

A lakodalmi vacsora után történt a kontyolás, amely azt jelentette, hogy az asszonyok közé fogadták a menyasszonyt. Az asszonnyá válás jelképe régtől fogva a párta levevése és a főköttő feltevése volt.

3. Milyen irányú?

Válogass az alábbi kommunikációs helyzetek közül! Állapítsd meg, hogy mely esetben van szó egyirányú, mikor kétirányú kommunikációról!

előadás a delfinek életéről, otthoni beszélgetés a vacsoránál, barátod e-mail üzenete, iskolai felelet, folyosói társas viccmesélés, színházi előadás, órai magyarázat, interjú, baráti társaság vitája, beszélgetés a barátokkal a Facebookon, termékbemutató, televíziós közvetítés, kérdés-felelet játék

4. Közvetett vagy közvetlen?

- Gyűjtsetek minél több példát az életből a közvetett, illetve a közvetlen kommunikációra!
- Játsszatok el némajátékkal különböző típusú kommunikációs helyzeteket a *Most mutasd meg!* játékhoz hasonlóan!

5. Milyen lehet a kommunikáció?

Írd a megfelelő helyre a felsorolt kommunikációs formák betűjelét típusaik szerint!

- a) barátaiddal viccet meséltek egymásnak az iskola udvarán
- b) rádiójátékot hallgatsz
- c) meghallgatod a hangpostádat
- d) nagymamáddal telefonon beszélgetsz
- e) távoli ismerősed blogbejegyzését olvasod
- f) interneten levelezelsz, „beszélgetsz” a barátoddal
- g) az osztályfőnököddel beszélgetsz a nyári táborról
- h) az interneten egy előadást nézel

A kommunikáció	közvetlen	közvetett
kétirányú		
egyirányú		

6. Feleletterv

Foglald össze a kulcsszavak segítségével mindazt, amit a kommunikáció típusairól tanultál!

- kétirányú kommunikáció
- egyirányú kommunikáció
- közvetlen kommunikáció
- közvetett kommunikáció

Fogalmazási kalauz

A párbeszéd

1. Folytassátok!

a) Folytassátok a megkezdett párbeszédet!

A: – Hogy gondolod, hogy ezt megteheted?

B: – Miért képzeled, hogy erről neked is be kellett volna számolnom?

A: – Hm?! Jó lenne, ha visszagondolnál az elmúlt évekre, amikor min-
dent...

b) Kik között zajlik a párbeszéd, és milyen témáról beszélnek?

c) Nevezetek meg egy-egy fordulót a párbeszédből!

2. Ellesett telefonbeszélgetés

a) Egészítsd ki az alábbi hiányos telefonbeszélgetést! Vajon ki beszél kivel és milyen céllal?

b) Olvasd fel a beszélgetés továbbblendítő részeit! Fogalmazz helyette más, hasonló jelentésű megnyilatkozásokat!

– _____

– Tessék, én vagyok.

– _____

– Üdvözöllek.

– _____

– Igen. Holnap délután kettőkor.

– _____